

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В УКРАЇНІ

Мирончук Юлія Валентинівна, студент 3-го курсу навчально-наукового інституту №1 Національної академії внутрішніх справ.

Науковий керівник: професор кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент **Пелих Наталія Анатоліївна**.

Найголовнішою ознакою демократичного суспільства і правової держави є: вільне й ефективне здійснення людиною належних їй прав і свобод. Сьогодні це твердження є аксіомою сучасного цивілізаційного прогресу.

В теоретичному відношенні принцип верховенства права можна розглядати у двох аспектах.

По-перше, у вузькому контексті співвідношення права і закону в регулюванні суспільних відносин у сенсі «верховенства права над законом». Саме на такий підхід орієнтує ст. 8 Конституції України, яка закріплює визнання і дію принципу верховенства права, роз'яснюючи відповідно до цього його зміст як: 1) найвищу юридичну силу Конституції України, яка передбачає, що закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй; 2) пряму дію норм Конституції України, яка передбачає гарантування звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України.

По-друге, в широкому розумінні як принцип правової організації державної влади у суспільстві в цілому, тобто «верховенства права над державою», коли він практично отожднюється із засадами правової державності. Подібним чином цей принцип розглядається у правових системах, які користуються англосовітською конструкцією верховенства чи панування права подібно до континентальної моделі правової держави. Наприклад, проблема «американського досвіду» підтримання верховенства права включає вирішення широкого кола питань: конституціоналізму, федералізму, поділу влади, громадянських прав, судового захисту, судової системи, кримінального судочинства, адміністративного права тощо.

Отже, безпосередньою підставою для розуміння змісту принципу верховенства права є розуміння відмінностей між принципом законності і власне принципом верховенства права.

Законність як принцип сформульовано в ч. 2 ст. 19 Конституції України: «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України». Відповідно законність є вимогою неухильного додержання, точного і однакового виконання і правильного застосування органами державної влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами законів і підзаконних нормативно-правових актів.

Отже, принцип законності реалізується у відносинах між державними органами та громадянами з приводу здійснення державної влади.

Тому суб'єктами додержання законності є передусім органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, адже не можна вважати рівноцінними для суспільства правопорушення з боку осіб, наділених державно-владними повноваженнями, і пересічних громадян. Саме на такий позиції стоїть законодавство, яке встановлює відповідальність за проступки та злочини, вчинені посадовими особами державних органів. До того ж порушення норм права за межами державно-владних відносин, наприклад, невиконання умов шлюбного контракту, укладеного між подружжям, навряд чи необхідно вважати порушенням законності.

Зміст принципу законності можна розглянути й через систему більш конкретних вимог: вищу юридичну силу закону в системі нормативно-правових актів, обов'язковість законів та інших нормативно-правових актів для всіх, на кого вони поширюються, однаковість вимог закону до усіх учасників суспільних відносин, додержання закону в діяльності органів державної влади і посадових осіб, неприпустимість протиставлення законності та доцільності в діяльності державних органів, невідворотність покарання за вчинення правопорушення.

Наразі верховенство права передбачає необхідність виходу за межі принципу законності, інакше питання про «верховенство права» позбавляється будь-якого самостійного сенсу. Безперечно, у правовій державі суспільні відносини функціонують в умовах презумпції законності, що, проте, у складних правових ситуаціях не виключає необхідності розширення її тлумачення до верховенства права шляхом урахування ще й інших, «надпозитивних» правових чинників. Тому принцип верховенства права не скасовує принцип законності, а тільки поглиблює його від вимог суто формального додержання норм у напрямку пошуку власне правового («органічного», «ідеального») змісту права.

Адже навіть з моменту свого виникнення принцип верховенства права тлумачився у широкому контексті як природний закон, призначення якого вбачалося в обмеженні державної влади.

Пошук такого змісту права має відбуватися на шляху поєднання ціннісних критеріїв і формально-регулятивних ознак права, що є завданням як законотворчих, так і правозастосовних державних органів, передусім судів. Зокрема, як орієнтири правового змісту закону пропонуються «справедливість», «правовий ідеал», «правова природа речей», «дух закону» «загальна воля народу». До цього можна додати ще й певні соціологічні критерії щодо необхідності врахування особливостей конкретної ситуації, використання найоптимальніших юридичних засобів і способів розв'язання правового конфлікту.

Необхідним фактором успішної реалізації принципу верховенства права є цілеспрямоване поширення у суспільній свідомості гуманістичної ідеології, суттю якої є уявлення про цінність кожної людини, непорушність її природних та інших основних прав і свобод.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. - Просвіта. -(офіц. текст: за станом на 2017 р.) / Верховна Рада України. — К. : Парламентське вид-во, 1996.)
2. Авер'янов В.Б. "Державне управління: теорія і практика". К.: Юрінком Інтер. - 1998. С.15-20
3. Авер'янов В.Б. Принцип верховенства права і реформа українського адміністративного права // Адвокат. № 2. 2000 р. С. 3-8.